

Damefodbold: pigespil og kvindekamp

af Laila Ottesen

Tirsdag aften efter træningen i Skovlunde Idrætsforenings klubhus. Line, en af damespillerne på første holdet, melder afbud til torsdagstræningen, fordi hun p.g.a. sit arbejde og en lang transport, ikke kan nå at komme til træning allerede kl. 17.30. (Alle navne er fiktive).

Træneren Allan svarer: „Nå, men så ved jeg ikke, hvad hold du så skal spille på, men jeg ringer til dig“!

Line: „Jamen, jeg kan sgu da ikke gøre for, at I lægger træningen så tidligt“.

Jørgen der er leder i dameafd. bryder ind:

„Vi lægger træningen efter dagslyset, det er vi ligesom nødt til at følge“.

Line: „Ja tak, men hvorfor kan vi så ikke få en bane med lys til at træne på“?

Jørgen: „Fordi der kun er én og den har seniorerne (herrerne)“.

Line: „Ja I er sgu lige så mandschauvinistiske som Virum og alle de andre klubber, der får damerne sgu heller aldrig lysbanerne“.

Jørgen: „Ja, men I får den jo om fjorten dage, så er seniorernes turnering færdig“.

Line: „Ja, men det hjælper sgu da ikke noget nu, hvorfor fanden skal de altid have første ret“?

Allan: „De er jo snart færdige“.

Jørgen: „Du kan da bare melde dig i en klub der ligger tættere på hvor du bor, hvis du er utilfreds“.

Line: „Nå ja, men jeg kan jo heller ikke selv gøre for, at jeg ikke har fri før kl. 18 om torsdagen – men, du ringer til mig ikke Allan“?

Allan: „Ja, jeg ringer torsdag, når jeg har talt med Jens“ (cheftræneren, der p.t. var syg).

Hvad kan vi bruge dette uddrag fra en etnologs feltrapport til? I mit igangværende specialeprojekt på europæisk etnologi¹, analyserer jeg hvordan den kønsarbejdsdeling, vi har i familien, og en dermed sammenhængende selvforståelse får betydning og konsekvenser for fritiden, eksemplificeret i en sportsaktivitet altså et hverdagsliv, der er præget af, at vi er to køn og derfor har to kulturer.

I sportsforskningen tales og skrives der om én sportsbevægelse og om sporten, ligesom der tales om fodbold som et entydigt fænomen. I etnologers analyse vil man gå ud fra, at der er flere betydninger af disse begreber alt efter hvilken livssammenhæng de indgår i, og endvidere hvilke af de to køns hverdagsliv de er dele af.

Fodboldhistorie

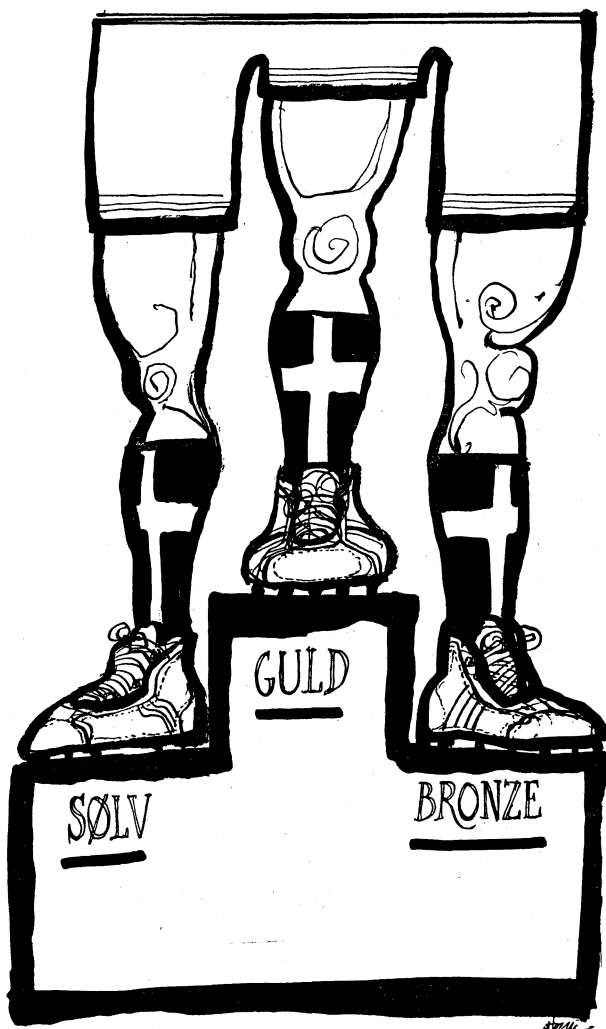
Lad os først se på de historiske forudsætninger. Mænds og kvinders fodboldhistorie er temmelig forskellig. Jeg vil ikke gå i detaljer med fodboldspillet og klubbernes historie, det gøres andet sted i denne årbog, men jeg vil kort trække nogle linier op, der har betydning for udviklingen af kvindefodbold. Fra slutningen af 1800-tallet grundlægges en række fodboldklubber af mænd fra borgerskabet. Klubberne og spillet er en udvidelse og ændring af mændenes offentlige og lokale sfære. Fodboldspillet får en betydelig plads i disse mænds selvforståelse og deres opfattelse af mandighed. Da det på dette tidspunkt er mændene, som køn betragtes, der besidder den politiske, økonomiske og juridiske magt i samfundet, får deres opfattelse af kvindelighed også betydning fodboldmæssigt. Fodbold defineres som et område for mænd og dermed som noget ukvindeligt.

En del af datidens kvinder ytrede ønske om at spille fodbold: I 1906 ansøgte nogle kvinder to store københavnske klubber B 93 og KB om lån af deres fodboldbaner. Kvinderne fik ikke et kategorisk afslag, men et tilbud fra KB's ledelse om spilleplads kl. 6 om morgenen og krav om at udsætte kvindelige vagtposter til at holde eventuelle mandfolk på afstand. Under de

1. Etnologi blev universitets fag i 1959 og hed på det tidspunkt Materiel folkekultur. Faget blev oprettet med særligt henblik på at uddanne museumsfolk til de kulturhistoriske museer, og disse institutioner er stadig hovedaftagere af etnologer. I 1972 skiftede faget studieordning og navn til europæisk etnologi. Årsagen hertil var, at studiet i løbet af 60'erne ændredes fra at studere enkelte genstande til de menneskelige sammenhænge som genstandene indgik i. Gennem 70'erne og 80'erne har faget etableret sig som en kulturvidenskab, hvor kultur forstås som menneskers livsform.

betingelser sagde kvinderne nej tak (Politiken 17.10.1971). At det har været en utrolig sej kamp for kvinder at „få lov til“ at spille fodbold, hænger uden tvivl sammen med det homosociale univers der blev etableret i fodboldverdenen.

Et konkret eksempel på kulturelle vurderinger herfra kan man finde i den i fodbold væsentligste legemsdel – benene. Kig engang på denne illustration fra Politiken:

Fodboldben (fra Politiken) – hvilket køn?

Sådan ser fodboldben ud – på mænd vel at mærke! I mændenes kvindeopfattelse hører de ialtfald ikke hjemme. I slutningen af 1800-tallet var kvinders ben slet ikke synlige, de skulle gemmes under ankellange kjoler og kunne derfor heller ikke bruges til at sparke med. Det at sparke blev også betragtet som noget ukvindeligt, og bl.a. herfor lykkedes det ikke for kvinderne at få adgang til fodboldspillet fra starten af i modsætning til f.eks. tennis og håndbold.

I løbet af de næste 80 år, frem til i dag, kan man tale om, at kvinders selvforståelse bliver styrket i en kulturkamp, der handler om, at kvinder vil have de samme betingelser i samfundet som mændene og selv vil definere deres kvindelighed. Og hermed også hvordan deres ben skal se ud, og hvad de skal bruges til. I hele perioden fra 1906 og frem til i dag har jeg fundet spredte udsagn om kvindelige fodboldspillere, men vi skal op til 1959 før man kan tale om en egentlig etableringsfase for kvindefodbold. Det gælder både i Danmark og en række andre europæiske lande.

Ugebladet „Femina“ udskrev i juni 1959 en pokalturnering for kvindefodbold, der skulle løbe af stablen foråret 1960. Formålet med turneringen var „indførelsen af obligatoriske kvindefodboldkampe i Danmark“. Det lykkedes faktisk for ugebladet, eller rettere sagt for journalist Alf Mørkeberg der var initiativtageren, at sætte fodboldspillet på skinner og danne grundlaget for spillets udbredelse og accept. Accepten skyldes uden tvivl det faktum, at kvinderne selv organiserede sig.

Organiseringen var til slutningen af 60'erne ret uformel, som en af lederne fra dengang udtrykte det, „Vi mødtes blot når der var behov for det og snakkede sammen efter kampene o.s.v.“

Turneringsplanerne lavede Alf Mørkeberg til midten af 60'erne, men for en del færre hold end til „Femina“s egen turnering.

I slutningen af 60'erne og beg. af 70'erne dannedes der en række nye dameklubber eller dameafdelinger i gamle klubber. En af de nye var Skovlundes Idrætsforenings dameafdeling. Nu blev organiseringen mere formel, den 16.01.1970 dannedes i Skovlundes klubhus „Dansk kvindefodbold union Øst“, senere på året dannedes „Dansk kvindefodbold union Vest“, og i 1971 sluttedes disse sammen i en landsdækkende union (DKFU). I 1972 optages kvinderne i Dansk Boldspil Union og deres egen organisation opløses.

Optagelsen foregik ikke helt uproblematisk. DBU's daværende formand citeres i et dagblad for følgende udtalelse – „Pigerne svæver forboldmæssigt set i den fri luft. Uden tilhørsforhold til nogen organiseret union. Uanset hvor stor sympatien er for de fodboldbegeistrede damer, er deres anstrengelser i nogen grad et selvbestaltet show. Vi kan og vil ikke tage dem alvorligt i DBU. I alt fald ikke indtil videre“.

Afgørende er det uden tvivl, at det internationale forbund FIFA og

det europæiske UEFA ikke ønskede konkurrence fra nogen anden organisation. Man ville have kontrol over damefodbolden. Som det siges direkte i en henvendelse fra FIFA til samtlige medlemslande: „FIFA har i adskillige henvendelser bedt de nationale forbund om at tage kontrol med al fodbold, der spilles i deres respektive lande, hvilket inkluderer damefodbold“. De nationale organisationer blev altså presset til at optage Damefodbold.

Fodbold og hverdagsliv

Først kort om damerne i Skovlunde idrætsforening. Jeg vil i denne sammenhæng fokusere på kvinderne. I selve specialet inddrages mændene i et større omfang for at få kontraster frem, og for at fange den helhed som foreningen udgør i medlemmernes hverdag. Dameafdelingen (som det hedder) består af tre damehold og med ca. 35-40 medlemmer. Alderen varierer fra 17 til 31 år, gennemsnitsalderen er lavest på første-holdet, hvor den er i begyndelsen af tyverne, og højest på tredje-holdet hvor den er i sidste halvdel af tyverne. Langt den overvejende del af damerne er beskæftiget i handel- og kontorlag, både inden for det offentlige og i det private erhvervsliv, selve arbejdet spænder fra kontorelev til korrespondent. En mindre del er beskæftiget i de traditionelle kvindelige omsorgsfag som pædagoger og sygeplejersker. Nogle få læser på universitetet og lidt flere på handelshøjskolen. Kun én har et kvindesammenhænge utraditionelt arbejde, nemlig inden for militæret. Ingen har ufaglærte jobs, undtagen i en kortere periode inden deres videre uddannelse starter.

Samtalen mellem Line, Allan og Jørgen belyser på flere områder disse mænds og kvinders selvforståelse. Hvordan det gennem mændenes monopol på fodboldspillet er blevet deres kultur, der er foreningens styrende ideologi, og hvordan det som regel er den der sejrer i konflikterne. Hen i oktober måned hvor dagene bliver kortere, må træningstidspunktet for damernes vedkommende flyttes fra 18.30 til 17.30. For herrerens første- og andet-hold der træner sammen, sker der ingen ændring og hvorfor nu det? Skovlunde idrætsforening råder over ét græsområde på størrelse med en fodboldbane, hvor kommunen har opstillet lysmaster. Foreningens bestyrelse har besluttet, at herrerne skal benytte dette område til deres turneringer og slut den 19. oktober og først herefter kan damerne overtage området. Line oplever altså en reel forskelsbehandling – der er én ressource – lysbanen – og to grupper der gør krav på den. Bestyrelsen, der er det beslutende organ, har i bedste mening truffet den afgørelse, at herrerne har fortrinsret. Bestyrelsen består af otte mænd fra 30 til 60 år, der lige fra drengeårene har fået opbygget deres identitet i sammenhæng med fodboldklubber. Ud fra

deres forudsætninger er det en selvfølge, at herrerens første hold – „første-holdet“ – som det kaldes, uanset dets placering, er klubbens højest prioriterede hold. Og det på trods af at Damernes første-hold ligger i den højest placerede turnering der findes for damerne – i 1. Division. Herrernes første-hold ligger „kun“ i Danmarksserien, der er den fjerde højest placerede turnering for herrer.

– Der var da ikke mål, vel, hr. dommer?
Der var da off-side, ikke osse?

En vittighedstegning, hvor den mandlige tegner heller ikke tager damefodbold alvorligt. Man kanalisere sin egen kvindeopfattelse over i fodboldspillet.

Line og de øvrige damespillere oplever forskelsbehandlingen som uretfærdig – dette er kun et eksempel i en latent konflikt om ressourcefordeling. Damerne bliver gjort klart, at det er mændene, som køn, der bestemmer og „hvis man ikke kan lide lugten i bageriet, må man finde en anden bager“. Damernes påpegning af forskelsbehandlingen opfattes af mændene som brok: „de brokker sig altid, de er aldrig tilfredse“. Mændenes krav fremlægges „seriøst“ på bestyrelsesmøder, hvor kravet om en bane med lys begrundes med spillerflugt og manglende spille- og træningsmotivation, der skader holdets placering og dermed klubbens status.

Damernes utilfredshed forbliver gerne uformaliseret i privat regie, og den bliver ikke kanaliseret højere op i beslutningshierakiet. Damerne opfatter det som deres „egen skyld“, at det er sådan. Som enkeltperson oplever de som Line, at det er deres egen skyld, at træningen ikke kan passes og pladsen på første holdet kommer i fare. Det er hendes private problem, at hendes arbejdstid ligger så sent, ikke klubbens. Som gruppe oplever de, at det er deres egen skyld, fordi de ikke deltager i beslutningsprocesserne. En af damespillerne udtrykker det sådan:

„Forskelsbehandlingen grunder sig dels i gamle fordomme over for damefodbold, dels og det er det vigtigste, i at *det er mænd der leder vores klub*. For at ændre det, bør vi selv (os piger) gå ind i ledelsen, træningen o.s.v. Men børnepasning og lignende, er til dels årsag til at de „gamle piger“ ikke giver sig til disse opgaver efter endt „karriere“.“

Spillerne oplever, at det er mændene der bestemmer, og at der ikke kan ændres ved beslutningsprocesserne. Og hvad er det så, der afholder dem fra at være med? Som spilleren i det sidste citat antydede, er det måske noget med børnepasning og lignende. Hvis man ser på disse kvinders livsforløb, medfører parforhold og ægteskab i sig selv ingen ændring i træningsintensiteten og det øvrige formelle og uformelle samvær med klubkammeraterne. En stor del af damespillerne finder deres partner blandt de mandlige fodboldspillere.

For langt de fleste af kvinderne er næsten hele deres fritid og for nogle også en del af deres arbejdstid optaget af deres fodboldinteresse og af kammeraterne herfra. Lad os tage et „typisk“ ugeforløb for Hanne og Jens:

kl.	Hanne	Jens
5.50.		Jens står op.
6.30		Jens kører på cykel eller knallert til arbejde, han møder 7.00. Jens arbejder p.g.a. arbejdsløshed i sit eget fag i denne periode som ufaglært.
6.50	Hanne står op, tager med S-toget, hun møder 8.15. Hanne er på kontor.	
15.00		Jens får fri, handler ind og betaler regninger.
16.30	Hanne får fri.	
17.00	Er Hanne hjemme	
17.30	Mandag og onsdag spiser Hanne og Jens kold mad. Tirsdag og torsdag starter træningen inden for dette tidsrum, det varierer med årstiden. I perioden fra januar til april trænes 3-4 gange om ugen. Selve træningen varer ca. 1½ time.	
18.30		
19.00	Hver onsdag går Hanne til sy-	Jens er med i et af klubbens ud-
	aften med nogle af de andre	valg og i kraft heraf nu og da til
	fodbold damer.	møder i klubhuset.
20.00	Træningen er slut og efter snak i klubhuset cykler Hanne og Jens hjem (dog ikke altid sammen).	
21.00	Når de kommer hjem spiser de et stykke mad.	

Fredag aften bruges også i klubregie. Dameafdelingen skal på en rejse til Brasilien i januar 1986, og for at få rejseomkostningerne ned arrangerer de hver tredje fredag „Rio fester“ i en af kommunens haller med diskotek og alkoholfri drinks. Lørdag og søndag bruger de til at spille kampe i, overvære andre holds kampe og feste sammen med klubkammeraterne eller bare mødes med nogle af dem og hygge sig.

Fredag, lørdag og søndag laver Hanne og Jens som regel varm mad.

Hvis man meget kort sammenligner Hanne og Jens med Knud og Lilian, der er på samme alder, men som har to børn, er der en markant forskel. Knud fortsætter sin træning og kampe, det gør Lilian ikke. Moderskabet markerer virkelig et brud i kvindernes fri tid og i deres fritidsaktiviteter. Opfattelsen af

den „gode moder“ kan ikke forenes med fodboldtræning og -kampe i kvindernes selvforståelse. I alt fald ikke med den kombination af arbejde, familieliv og foreningsliv, der er i dag. Moderskabet er i den sammenhæng en afgørende hindring, for at kvinderne fortsætter på leder- og trænerplan, men også foreningsstrukturen udgør en barriere. Forenings- og organisationsstrukturen udgør en barriere. Forenings- og organisationsstrukturen er skabt som en del af en mandlig kultur og tilpasset deres arbejde og fritid.

Fodboldspillet

Lad os med focus på damerne se lidt på, hvorvidt de to køns forskellige kulturer præger fodboldspillet.

Hvis vi meget kort skal se på selve spillet, er der for spillerne selv tale om to varianter af samme spil. Dame- og herrefodbold er ikke det samme. Damerne opfatter deres spil som værende anderledes end mændenes på følgende punkter:

Sussi: „Der er stor forskel. Efter min mening er der alt for mange udenforstående, der netop sammenligner de to måder og det skal man bestemt ikke, for så bliver det til ulempe for damefodbold, er jeg bange for“.

Hanne: „Man kan aldrig sammenligne kvinde- og mandefodbold. Sidstnævnte vil altid være fysisk hårdere p.g.a. den fysiske forskel på mænd og kvinder. Og mændene spiller også i et højere tempo“.

Lone: „For mig er det næsten to forskellige sportsgrene, det samme som herre- og damehåndbold. Og for hver køn yder man det man kan og det vil sige max.“

Bente: „Kvinder lægger mere vægt på teknik end på råstyrke“.

Det handler om forskelle i fysik, tempo og teknik. Damerne opfatter, at deres spil opprioriterer teknikken til fordel for råstyrke og tempo.

En af klubbens mandlige spillere svarede således på mit spørgsmål, om der var forskel på mænds og kvinders spil:

„De første mange gange jeg så damekampe, blev jeg simpelt hen så forbavset og lidt irriteret. Hver gang en spiller havde bolden og jeg tænkte, nu gør hun sådan og sådan, så gjorde hun noget helt andet. Damer tænker fodbold helt anderledes“.

Man kan tale om, at det er de kønsspecifikke erfaringer, der giver sig udslag i selve spillets fysiske sider. Det samme gør sig gældende i tilråb under spil, kammeratskab, o.s.v. Jeg kan naturligvis på denne begrænsede plads kun

give uddrag af min analyse. Et konkret eksempel kunne være holdenes sange.

Damerne synger:

„Vi er fodboldpigerne fra Skovlunde – Skovlunde
Vi er piger der er krudt i –
Vi er piger der er fut i –
Vi er fodboldpigerne fra Skovlunde – Skovlunde.“

Herrerne synger:

„Hvem er det der vinder, hvem er det der rykker op?
Og hvem er det der siden kommer i europa-cup?
Det er dem fra SIF“.

Damerne synger om, hvor de kommer fra og hvordan de er, hvilke egenskaber de forbinder med sig selv som kvinder og som fodboldspillere. Herrerne

Fodboldbryllup 1983. To fodboldspillere fra Skovlunde Idrætsforening hylides efter vilsen af deres kammerater.

synger om at vinde og om at avancere i fodboldverdenens hieraki. De fokuserer på resultat og advancement fremfor på egenskaber. Men samtidig fremhæver også de hvilken klub de kommer fra. Og disse træk er generelle for de to køns handlinger og væren i forbindelse med fodboldmiljøet.

Ligestilling

Jeg har valgt emnet fodbold, fordi jeg selv er tredje generation i en familie hvis univers er fyldt med fodbold og foreningsliv. At det netop blev damefodbold skyldes to ting: for det første har jeg selv spillet fodbold i Skovlunde idrætsforening siden der startede damefodbold i 1968. For det andet har jeg været optaget af kvindeforskning, og i studiet af kvinder og fodbold kunne mine personlige og faglige interesser forenes.

Ud over det rent faglige arbejde med fagets teorier og metoder, håber jeg også med specialet, at kunne pege på hvordan kvinders „ligestilling“ i fritidsbeskæftigelser som f.eks. fodbold kan fremmes.

En generel strategi for kvinders „ligestilling“, består først og fremmest i en afdækning og analyse af de to køns forskellige kulturer. Og en påpegning af, at det i denne sammenhæng er mændenes kultur, der vinder de fleste konflikter i kulturkampene. Strategien må altså baseres på en viden om kønnenes egen selvforståelse og give kvinderne særbehandling ud fra deres specielle forudsætninger. Lige vilkår og muligheder kan kun opnås og styrke kvinderne, ved at respektere og tage udgangspunkt i de kvindelige værdier og erfaringer, som f.eks. deres holdning til moderskab. Det er ensbetydende med, at man skal se på hele kvindernes hverdag, deres totale livssammenhæng og ikke kun på deres fritidsbeskæftigelse. Helt konkret kunne man pege på, at f.eks. træningstidspunktet for kvinder med børn skulle ændres, så det ikke var samme dage som manden og senere på aftenen, når børnene var kommet i seng.

I det hele taget er foreningsstrukturen og -miljøet vigtigt at tage fat på. Der er ikke tænkt på særlige forhold til børn i klubhuse og deres omgivelser, som en Damespiller udtrykte det i Skovlunde Idrætsforenings klubblad:

„Forslag:

SIF er en storklub, som har mange medlemmer, både børn og voksne. Voksne som har børn. Børnene skal med far eller mor til fodbold, for fodbold er for hele familien i hvert fald i vores klub SIF. Men der mangler noget til alle disse børn.

Klubben kunne nemt indrette et hyggehjørne til børnene i lighed med dem man har i banker og andre steder, et lille bord med stole rundt om,

lego, papir, farver og bøger til fri afbenyttelse.

Udenfor kunne der let være plads til en mindre legeplads på gårdspladsen, en sandkasse, rutchebane, vippe, gynger o.a.

Gør noget for de mange børn og bliv en børnevenlig klub SIF.“